

Ірина Петрович

ГЕРБИ ПІДГОРЕЦЬКОГО ЗАМКУ

Господарі замків часто прикрашали свої резиденції фамільними гербами. Підгорецький замок не був винятком. У Підгірцях і досі можна побачити герби його власників.

В'їзна брама — це перше, що бачив перед собою той, хто наближався до резиденції. Над нею, на полях фронтона та фризу, що увінчують арку, можна побачити композицію з кількох гербів. Точніше було б сказати «можна було побачити», оскільки композиція до наших днів збереглася не в повному обсязі.

В'їзна брама обрамлена декоративним порталом як із зовнішньої сторони, так і зі сторони замкового подвір'я. Портал із зовнішньої сторони, з двома рустованими дорійськими колонами по боках завершують два перервані фронтони, розміщені у два яруси. На нижньому ярусі розміщені картуші з гербами Жевуських «Кривда» і Любомирських «Шренява», на верхньому — герб Конецпольських «Побог» (або «Побуг») [1].

Станіслав Конецпольський у 1635 — на початку 1640-х років побудував той самий «палац у фортеці», який можна побачити в наші дні. Конецпольським замок належав із 1630-х і до 1682 року, після чого перейшов Собеським.

Герб «Побог» («Робог») — родинний герб, яким користувалися більш ніж 160 шляхетських родів України, Білорусії, Литви і Польщі, зокрема, Грабовські, Довнар-Запольські, Керсновські, Сагайдачні, Чижевські, Конецпольські.

У лазурному полі зображена срібна підкова кінцями дотолу, на якій встановлено золотий кавалерський хрест. У клейноді над шляхетською короною є верхня половина гінчого собаки, повернутого вправо. На шиї в собаки зображено нашійник з ремінцем. Синій намет підбитий сріблом [2].

Нижче герба «Побуг» є картуш, що складається із двох гербів: «Кривда» («Krzywda»), яким користувалися Жевуські та «Шренява» («Szreniawa») — герб Любомирських.

Жевуські були господарями в Підгірцях з 1720 р. по 1865 р., після чого замок перейшов Сангушкам. Виникає питання: яке відношення до Підгірців мав рід Любомирських? Насправді з

ними тісно пов'язані Жевуські. Наприклад, дружиною Вацлава Жевуського (1705—1799) була Ганна Любомирська (1714—1763), а їхній син Северин (1744—1811) був одружений з Марією Констанцією Любомирською (1763—1840). Але, оскільки, замок дуже сильно перетворився саме за Вацлава, то, ймовірно, картуш гербів «Кривда» і «Шренява» вмонтований над брамою спеціально до шлюбу Вацлава та Ганни Любомирської.

Отож, можна припустити, що в I-й половині XVIII століття верхня частина воріт, збудованих у середині XVII століття, була змінена Вацлавом Жевуським. Тобто, можливо, раніше замість гербів Жевуських і Любомирських могла бути інша композиція.

«Кривда» («Krzywda») — шляхетський герб сілезького походження, яким користувалися більш ніж 200 родів Білорусії, України, Литви і Польщі, зокрема Жевуські, Ксєневичі, Кривди, Лапи, Манюшки, Погоржельські, Суходольські, Хмари, Чарноцькі.

З'явився цей герб, ймовірно, в XVI столітті як варіант герба «Любич». Відрізняється від герба Любич тим, що має золоті, а не срібні хрести, один з яких не має одного кінця. Наразі не має однозначної думки, з приводу того чому виникла така відмінність. Ймовірно, вона є символом «відколу» від герба Любич, як наслідок якогось протесту, образи чи кривди («Krzywda»).

У блакитному полі зображення срібної підкови, усередині якої золотий хрест, на підкові — інший хрест без одного кінця. Клейнод — над верхом зі шляхетською короною три страусині пера [3].

«Шренява» («Szreniawa») — родовий герб польської шляхти. Початок цього герба відносять до XI століття, а значення емблеми пояснюють перемогою, здобутою за часів правління короля Болеслава Хороброго при річці Шреняві. Перше відоме зображення герба датоване 1371 роком, перший судовий запис про герб — 1403 року.

Належав герб понад 290 родам Білорусі, України, Литви і Польщі, зокрема: Александровичі, Амфори, Амфоровичі, Белевські, Белинські, Бельські, Берковські, Богуни, Хораїми, Добшиці, Любомирські, Любовицькі, Писарські,

Плачковські, Потоцькі та інші.

У червоному полі — срібна річка, спадаюча по викривленій лінії від правого верхнього до нижнього лівого кута, на верху річки стоїть хрест. Над шоломом і короною, між двома трубами, з яких на кожній по чотири бубінця, виходить лев, що дивиться прямо.

Нижче гербів Жевуських і Любомирських колись знаходився ще один герб — «Погоня» («Pogoń»), який належав роду Сангушків, останніх власників замку. У наш час герб, на жаль, втрачений.

Погоня («Pogoń») — герб Великого Князівства Литовського, Руського та Жемайтійського, традиційний національний герб Литви та Білорусії. Герб багатьох білоруських, польських, литовських, українських і російських княжих родів.

Класичне зображення являє собою зображення озброєного срібного лицаря на срібному коні, розташоване на червоному полі. Вершник тримає в піднятій правій руці меч, а в лівій — срібний щит із золотим двораменним хрестом.

Також у замковому подвір'ї над дверима у центральній частині будівлі палацу під трикутним фронтоном є фриз із уже згаданими гербами «Кривда» Жевуських, які чергуються з гербами «Яніна» («Janina»), який використовували Собеські, які володіли Підгорецьким палацом з 1682 р. по 1720 р.

Герб Яніна мав розповсюдження на територіях Краківської, Сандомирської, Ленчицької та Серадзької земель, ним користувалися близько 140 родів. На початку XV століття цей герб поширився й на Русі. Йдеться про 1413 рік, коли, на виконання умов Городельської унії між Польським королівством та Великим князівством Литовським, частину бояр було прийнято

польським рицарством до своїх гербів [4].

На щиті, що має червоне поле, поміщений коричневий щит. Основний щит вінчає дворянський шолом з дворянською короною. На короні — павине пір'я (хвіст павича).

Це більш відомий варіант герба «Яніна», на якому щит зображений прямо, але Собеські й серед них король Речі Посполитої — Ян III Собеський, використовували інший варіант герба. Його опис відрізняється від основного: на червоному полі лицарський щит, повернений трішки вліво. У верху шолома — п'ять білих павичевих пір'їн [5].

Якщо обійти палац і поглянути на його північний фасад, то там, над центральним входом, також можна побачити герб Жевуських — «Кривду».

Усередині, у палаці, на жаль, у його залах після пожежі 1956 року від декору середини XVII століття збереглися лише мармурові портали та камін. Їх прикрашають герби «Побуг» Конецьпольських, оскільки цим мармуровим декором прикрашався палац при Станіславі Конецьпольському.

Також по кутах другої тераси, що знаходиться в італійському парку, є декоративні альтанки XVIII століття, де колись відпочивали власники та гості Підгорецького замку. На стінах цих паркових павільйонів можна побачити герб «Кривда» Жевуських.

Отже, можна зробити висновок, що найзначніший гербовий слід у Підгорецькому замку залишився від родин Конецьпольських та Жевуських.

Разом із тим можна сказати, що за допомогою гербів у символічному вигляді описана історія власників замку: Конецьпольських, Собеських, Жевуських (а також Любомирських), Сангушків.

Джерела і література

1. Aftanazy R. Materiały do dziejów rezydencji. Warszawa, 1991. T. 7. 429 s.
2. Герби польських родин. URL: Księga herbowa rodów polskich : Juliusz Ostrowski : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive (дата звернення: 06.05.2022)
3. Дворянские гербы. URL: archive.org (дата звернення: 07.05.2022)
4. Євген Чернецький — Герб Яніна URL: myslenedrevo.com.ua (дата звернення: 13.05.2022)
5. Яніна (JANINA), шляхетський герб — Тернопільщина URL: irp.te.ua (дата звернення: 14.05.2022)